

بسم الله الرحمن الرحيم

بررسی شعارهای مطرح در جریان انقلاب اسلامی ایران

تحقیق درس

انقلاب اسلامی ایران و ریشه‌های آن

فروردین ۱۳۸۶

عکاس: آیدین نصیری شرق، روستای پاسارگاد، استان فارس

آیدین نصیری شرق

بهار ۸۶

فهرست:

۳	.....	مقدمه
۴	.....	شعور تاریخی ملت ایران در شعارهای انقلاب اسلامی
۱۱	.....	تحلیل آماری شعارهای انقلاب
۱۴	.....	ارزش ادبی/هنری شعارها و دیوار نوشته‌های دوران انقلاب اسلامی
۱۴	.....	الف) آهنگ و موسیقی در شعارها
۱۴	.....	ب) سبک‌شناسی شعارها
۱۵	.....	ج) درون‌مایه‌های ادبی شعارها
۱۶	.....	د) گونه‌شناسی ادبی شعارها
۱۸	.....	استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی
۱۸	.....	استقلال پاسخی به بحران هویت
۱۸	.....	آزادی، پاسخی به بحران مشارکت
۱۸	.....	جمهوری پاسخی به بحران مشروعیت
۲۰	.....	تاثیر شعارهای انقلاب اسلامی بر سایر ملل
۲۱	.....	منابع و مآخذ

Copyright <http://aidoonline.ir>

مقدمه

استفاده از شعار از دیرباز ابزاری رایج برای شناساندن اهداف و خواست‌های مختلف بوده است. از جمله‌ی این اهداف، می‌توان «ارباب دشمن»، «تهییج نیروهای خودی»، «ایجاد همبستگی و قدرت روحی و روانی»، «هدایت شعاردهندگان به سوی اهدافی خاص»، «تبیین ایدئولوژی و اندیشه‌های مختلف» و ... را نام برد. در واقع می‌توان گفت شعار، وسیله‌ای مناسب برای توصیف و تبیین اوضاع و احوال اجتماعی و روان‌شناختی یک دوره بوده و مواد خام گرانمایه‌ای

برای ارائه تحلیل‌های علمی و پژوهشی به‌شمار می‌رود. از علایم و ویژگی‌های هر انقلاب شعارها و نحوه گسترش و نشر آن در میان انقلابیون است.

شعار در مفهوم عام خود همان است که در اجتماعات سراسر گفته می‌شود و یا بر دیوارها و پلاکاردها نقش می‌بندد. فی‌الواقع، مردم که بدنه انقلاب‌ها را تشکیل می‌دهند، به‌گونه‌ای منسجم و هماهنگ خواسته‌های روزمره و در عین حال پرمحتوای خود را که زمینه‌ساز یک تحول عمیق سیاسی-اجتماعی است، در قالب «شعار» در جریان‌ات مختلف مطرح می‌کنند. این قالب و نیز محتوای آن با توجه به میزان درک سیاسی و هم‌چنین ماهیت خواسته‌های هر جامعه تفاوت داشته و همراه با جریان انقلاب شدت و ضعف بروز اهداف اصلی آن تغییر می‌کند؛ چنان‌که ماهیت شعارها را می‌توان نشان‌گری برای مراحل روند انقلاب دانست.

مطالعه شعارهای هر انقلاب یکی از منابع مهم شناخت ایدئولوژی و ارزش‌ها و آرمان‌های آن انقلاب است. انقلاب اسلامی نیز دارای شعارهای زیادی است که در آن‌ها ارزش‌ها و اهداف انقلاب مطرح و منعکس گشته‌اند. برای مثال یکی از مضامین مهمی که در شعارهای انقلاب اسلامی وجود دارد ارزش شهادت و ایثارگری است، که در قالب مفاهیم مختلفی چون شهادت، ایثار، فداکاری، جانبازی و ازجان‌گذشتگی آمده‌است. هدف اصلی این تحقیق، بررسی شعارهای انقلاب اسلامی و استخراج و تجزیه و تحلیل این‌گونه شعارهاست، تا روشن شود این ارزش‌ها چه جایگاهی در شعارها و نتیجتاً در ایدئولوژی انقلاب اسلامی دارند. برای رسیدن به این هدف، ضمن دسته‌بندی و مقایسه‌ی شعارهای انقلاب اسلامی ایران از دیدگاه‌های مختلف، آن‌ها را از نظر مفهومی و ادبی نیز مورد تحلیل قرار می‌دهیم. نهایتاً پس از تفسیر مختصر شعار «استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی»، تأثیر شعارهای انقلاب اسلامی ایران بر سایر کشورها را مطرح می‌کنیم.

از آن‌جا که موضوع این تحقیق، یک بررسی اجمالی بر شعارهای رایج در جریان انقلاب اسلامی ایران است، انتظار بخش‌های «مطرح کردن پرسش»، «پیش‌نهاد» و از این قبیل چندان جایز نیست. حال آن‌که نکات و نتیجه‌گیری‌های لازم در درون متن گنجانده شده‌است.

شعور تاریخی ملت ایران در شعارهای انقلاب اسلامی

انقلاب اسلامی در میان همه نهضت‌های اجتماعی دوران معاصر از جنبه تجلی آرمانهای عمومی در شعارها یک پدیده بی نظیر است. این شعارها بودند که جریان انقلاب را به پیش می بردند و جریان‌های ناهمساز با انقلاب را چون موج خروشان‌ی که وقتی به آرامش ساحل رسید ناخالصی‌های درون دریا را به کناره می‌ریزد، از صحنه خارج کردند.

نسبت رخدادهای، آرمان‌ها و شعارها مانند سه ضلع مثلثی

بود که هیچ‌گاه نیروهای مخالف انقلاب اسلامی نتوانستند رابطه آنها را از هم گسسته نمایند و یکی دیگر از رمزهای پیروزی انقلاب اسلامی ناگسستگی بودن این نسبت‌ها بود. هر اقدامی از ناحیه رژیم پادشاهی وقتی در تضاد با آرمان‌ها قرار می‌گرفت تبدیل به شعار می‌شد و این شعار محرک رخدادهای بعدی بود و این سلسله همچنان موج انقلاب اسلامی را به پیش برد و تا امروز نیز به پیش می‌برد.

انسان وقتی این شعارها را زمزمه می‌کند احساس خاصی دارد. احساس حضور در عمق رخدادهای. شعارها و دیوار نوشته‌های دوران انقلاب اسلامی اوج احساسات و هیجانات درونی و خواسته‌های واقعی اقشار مختلف مردم بود که در سراسر کشور با لهجه‌ها و گویش‌های مختلف سر داده و یا نگاشته می‌شدند.

از سوی دیگر، برای رسیدن به یک شناخت دقیق از ماهیت انقلاب اسلامی پیدا کردن متون اصیلی که خالی از حب و بغض‌ها باشد کار دشواری است. به نظر می‌رسد خالص‌ترین متن دگرگونی‌های بزرگ اجتماعی را باید از طریق بازخوانی شعارها و دیوارنوشته‌های آن دوران جستجو کرد. در دیوارنوشته‌ها سنگ و آهن و چوب و پارچه جان دارند و با انسان از آرمان‌های آن دوره صحبت می‌کنند. جنبش جسم جهان را می‌توان در نوشته‌های این دیوارها دید. همان‌طور که میشل فوکو می‌گوید: «انقلاب ایران روح یک جهان بی روح بود».

یکی از نکات بسیار مهمی که از بررسی شعارهای ملت ایران در جریان انقلاب اسلامی می‌توان فهمید شعور و تیزبینی بالای ملت مسلمان ایران است. با نگاهی گذرا به حوادث گوناگون تاریخی در جریان شکل‌گیری و به نتیجه رسیدن انقلاب به‌وضوح درمی‌یابیم که شعارها، که بیان‌گر آرمان‌ها و خواسته‌های ملت بودند، تا چه حد ریزبینانه انتخاب شده‌اند. شعارهایی که بی‌شک تجلی شعور مردم ایران هستند.

همه نهضت‌های اجتماعی با شعار آغاز می‌شوند؛ حتی نهضت‌های انبیا. «قولوا لا اله الا الله تفلحوا» شعار بزرگ پیامبر عشق و رحمت حضرت محمد(ص) بود که کاخ‌های ظلم و ستم طاغوتیان زمان را به لرزه انداخت و امپراطوری‌های بزرگی را در مقابل شعارهای عدل و داد اسلامی متزلزل کرد. «الله اکبر» نیز شعار مشترک نهضت‌های انقلابی مسلمانان است که وقتی در ابعاد میلیونی فریاد زده می‌شود، انسجام آنان در برابر پروردگار یکتا را بیان می‌کند.

شعارها نمودار اندیشه‌های جمعیت جماعت و جامعه‌ای است که در آن پرورش یافته و بر زبان مردم آن جاری می‌شود. شعارهای فراگیر، تابلوی معرفی آرمان‌ها، اهداف، بینش‌ها و گرایش‌های یک نهضت اجتماعی است. در نهضت‌های اجتماعی وقتی انسان‌های منفرد و پراکنده گرد هم می‌آیند، وقتی رخدادهای از هم گسیخته‌ای اتفاق می‌افتد، تنها یک چیز است که کثرت‌ها و گسستگی‌ها را تبدیل به وحدت و هم‌بستگی می‌کند و آن شعارها است.

شعارها در نهضت‌های بزرگ اجتماعی به وسیله هیچ حزب و گروهی ساخته نمی‌شوند، چون تجلی آرمان‌های یک جامعه هستند و خودجوش از دل نهضت‌های اجتماعی بیرون می‌آیند و شرایط خاص جامعه و زیبایی لغوی-معنوی نیز انتقال بسیار سریع این شعارها در حرکات انقلابی را میسر می‌سازد.

آن‌هایی که می‌خواهند هم‌گام با انقلاب اسلامی پیش بروند و تاریخچه‌ای از زمینه‌های انقلاب و سیر کلی آن به‌دست‌آورند و جان‌کندن نهایی رژیم فاسد پادشاهی را حس کنند، باید با شعارها و دیوارنوشته‌های دوران انقلاب هم‌آواز شوند تا تعریف جدیدی از تاریخ ایران و نظام جهانی ارائه دهند. در زیر نگاهی کوتاه به رخدادها و پاسخ ملت در قالب شعار به آن‌ها می‌افکنیم.

وقتی در ۱۷ شهریور سال ۱۳۵۷ دولت شریف امامی به فرمان شاه دست به آن جنایت بزرگ زد و ملت مظلوم ایران را در میدان ژاله به خاک و خون کشید بدون این‌که جریان این رخداد را ساماندهی کند، جمعه خونین در شعور اجتماعی مردم تبدیل به شعار انقلاب اسلامی شد. شعارهایی که بعد از واقعه جمعه خونین داده می‌شد کسی نمی‌داند چه فرد جریان یا گروهی سروده است:

قتلگه پهلوی ژاله تهران شده

قتلگه پهلوی تمام ایران شده

ارتش بگو جواب گل گلوله است

جمعه خونین شعار انقلاب اسلامی شد، چون در پیوند ناگسستنی با آرمان‌های مردم بود. مردم ایران چند روز قبل از واقعه ۱۷ شهریور در لوله تفنگ سربازان نظام پادشاهی گل نشانده بودند و با نشاندن این گل مهر و رحمت نهضت اسلامی را به لوله‌های سرد تفنگ تقدیم کرده بودند. پیام مهر و محبت شعار انقلاب اسلامی بود چون شعار پیامبر رحمت اسلام بود، اما وقتی واقعه ای اتفاق می‌افتد که در تضاد با آرمان‌های مردم است، آن واقعه تبدیل به شعار می‌گردد.

وقتی در روز سیزده آبان سال ۵۷، سال‌روز تبعید امام خمینی رهبر انقلاب اسلامی، مراسمی در دانشگاه تهران برپا و با دخالت ارتش شاهنشاهی به خاک و خون کشیده شد، بلافاصله این رخداد نیز تبدیل به شعار انقلاب شد و به یاری رخدادهای بعدی آمد:

دانشگاه دانشگاه

مزدور به خون کشیده

دانشجو دانشجو

در خون خود غلتیده

این است شعار ملت [امت]

دانشجو شهادت مبارک

کشتار دانشجویان به دست شاه جلاد

خواسته آنان بود برچیدن استبداد

خاصیت نهضت های مذهبی این است که هر رخدادی اگر در ارتباط با آرمان های مردم باشد تبدیل به شعار می شود و این شعارها محرک رخدادهای بعدی می شوند و بدین سان سلسله ای از رخدادها تا حصول نتیجه از طریق این شعارها به هم پیوند خورده و جریان عظیم اجتماعی به وجود می آید.

وقتی در پانزدهم آبان ماه سال ۵۷ شاه طی پیامی از رادیو و تلویزیون خطاب به ملت ایران گفت: «من پیام انقلاب شما را شنیدم و سعی می کنم که اشتباهات گذشته را جبران نمایم»، از آن جایی که توبه شاه به مثابه توبه گرگ تلقی می شد و معنای آن این بود که اگر مردم این توبه را بپذیرند باز هم باید در زیر سلطه نظام فاسد مشروطه سلطنتی زندگی کرده و سال های دیگر از آرمان های خود چشم ببوشند، این رخداد در تضاد با آرمان های مردم قرار گرفت و تبدیل به شعار شد و در تظاهرات روزهای بعد از زبان مردم جاری گردید:

به پشت رادیو گفتم به تاکید
که که خوردم غلط کردم ببخشید

مهدی بیا شاه مسلمان شده
آب وضوش خون جوانان شده
مهدی بیا شاه مسلمان شده
روز و شب مسلمین شام غریبان شده

در ۳۰ آبان ۱۳۵۷ شاه بدون توجه به احساسات مذهبی مردم به حرم مطهر امام هشتم شیعیان حمله نظامی می کند. در پنجم آذر ماه به همین مناسبت عزای عمومی اعلام می شود و این واقعه تبدیل به شعار کوبنده ای علیه نظام پادشاهی می گردد:

یا حجة بن الحسن دل ها پریشان شده
قبر امام هشتم گلوله باران شده
مهدی بیا شاه مسلمان شده
قبر امام هشتم گلوله باران شده
مشهد مقدس را گنبد حضرت را
مسجد کرمان را رکس آبادان را
ژاله تهران را شاه به آتش کشید
به آتشش می کشیم

با خواندن شعار

کابینه بختیار یک حيله جديد است
برنامه خمینی برچیدن یزید است

سطح بالای شعور اجتماعی و سیاسی مردم را در آن شرایط بحرانی درک کنیم و پیوندی را که با نیروهای مذهبی پیدا کرده اند حس نماییم .

با خواندن شعار

بختیار بختیار ز خوبیت دم مزن
می شناسند تو را ز کودک و مرد و زن
نه مرغ طوفانی نه موج دریایی
تو گرگ خون خواری تو نوکر شاهی

می توان فهمید در قلبها ذهنها و آرمانهای پدران و مادران ما چه می گذشته است که تحت تأثیر هیچ حيله جدیدی از صحنه خارج نمی شدند آیا با خواندن این شعارها برای ما امکان دارد که با آرمانهای آن دوره رابطه برقرار کنیم !

تو که دم می زنی ز دین و آیین ما
پس چرا می کنی حمایت از حکم شاه
نه مرغ طوفانی نه موج دریایی
تو گرگ خونخواری تو موج فحشایی

مردم مرگ رژیم پادشاهی را حس می کردند و این احساس مبتنی بر شناخت عمیقی بود. امکان نداشت که کارگزاران رژیم شاه بتوانند با عوام فریبی خللی در این احساس وارد نمایند .

این شاه آمریکایی در حالت مردن است
این رژیم پهلوی در حال جان کندن است
دست و پا می زند جون خود می کند
مرگ بر شاه مرگ بر شاه مرگ بر شاه
این دولت بختیار دولت ظلم و زور است
با بودن پهلوی نخست وزیر مزدور است
مرگ بر شاه مرگ بر شاه مرگ بر شاه

ریتم شعارها ریتم آشنایی بود که اغلب آنها با ادبیات بومی ایران همسازی داشت. برقراری پیوند با چنین ادبیاتی برای مردم کار دشواری نبود. این ادبیات قبلاً در نهضت پرشکوه مشروطیت ایران نیز کار خاندان سلطنتی را یکسره کرد؛ اما با روی کار آمدن یک رژیم غربی به نام مشروطه سلطنتی نهضت نیمه کاره رها شد.

بخش اعظم تظاهراتی که از سال ۱۳۵۶ در ایران آغاز شد، متوجه فساد دربار بود. به گفته ی ژان لورویه روزنامه نگار فرانسوی «اگر در کوچه و خیابان از ایرانیان بپرسید که چرا رژیم را مورد انتقاد و سرزنش قرار می دهند و جواب آنها را جمع کنید، فساد و انحطاط اخلاقی رژیم در ردیف اول پاسخ آن ها خواهد بود»^۱. شعرهای ذیل نمونه ای از آنهاست:

نظام شاهنشاهی سرچشمه ی فساد است.

شاه مظهر رذالت، دنائت، لثامت و فساد است.

اسلام دین جنبش و جهاد است؛ برنامه اش کوبیدن فساد است.

تا شاه در ایران است، فساد هم هست.

بعضی از شعرهای مردم، فساد اخلاقی عناصر دربار را مورد حمله قرار می داد. مردم با توجه به موقعیت زمانی در اعتراض به رقصیدن کارتر و فرح در شب ژانویه ی ۱۹۷۸ (۱۱ دی ۱۳۵۶) ده ها شعار طنز آمیز سرودند؛ به عنوان نمونه:

زاری نکن شهبانو، اگر ممد دماغ بمیره، کارتر تو رو می گیره.

شاهپور بختیار در کاخ بسته، کارتر می زنه شاه می خونه فرح می رقصه

فرح به من می گفت الهی مملی بمیره، جیمی مرا بگیره

مردم بعضی عناصر دیگر دربار را مورد هجوم قرار می دادند و با شعرهای آزاردهنده، اعمال آنها را مورد انتقاد قرار می دادند:

مرگ بر خاندان فاحشه ی پهلوی

ای اشرف بی شرف کجایی

مرگ بر محمد رضا پهلوی، غلامرضا پهلوی، اشرف فاحشه

شاه به این بی غیرتی هرگز ندیده ملتی

شاه رفته به مصر عربی برقصه، تنبک بزنه فرح برقصه

مردم با شعرهای کنایه آمیز، موارد خاصی از اعمال فساد آمیز رژیم پهلوی را مورد انتقاد قرار می دادند. مردم با آگاهی از نقش فرح در جشن هنر شیراز، شعر می دادند:

فرح رو بردند به شیراز، با دایره و تنبک و ساز

در بعضی از شعرها شراب خواری درباریان مورد طعن و سرزنش قرار گرفته است. در یکی از شعرهای مردم آذربایجان به زبان ترکی آمده است:

دایم شراب ایچلر مسند دیلیشن لر: همیشه شراب می خورند آن هایی که بر مسند نشسته اند

مرگ بر شاه جلاد سگ صفت شراب خوار

^۱ ژان لورویه و احمد فاروقی؛ ایران بر ضد شاه، ترجمه مهدی نراقی، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۵۸، ص ۱۰۳

مردم بسیاری از مفاسد اجتماعی را ناشی از مفاسد رژیم می دانستند و درباریان را مسئول مستقیم آن می دانستند. مواد مخدر یکی از مشکلات اجتماعی دوره ی پهلوی بود و مردم درباریان را عامل این بدبختی می دانستند. در یکی از پلاکارد ها آمده بود:

ایران دومین مصرف کننده ی تریاک است، مرگ بر شاه

در بعضی شعارها عامل توزیع مواد مخدر هم مشخص می کردند، به همین جهت می نوشتند:

اشرف رهبر باند هروئین

پس از روی کار آمدن بختیار شعارهای طنز آمیز اشاره گر به استعمال مواد مخدر زیاد شد و نوک پیکان شعارها به سوی بختیار نشانه رفت؛ به عنوان نمونه:

تریاک بی اختیار، دست از سر مردم بردار

ای بختیار شیره کشن، تو هم برو مراکش

مردم ایران نه تنها در اعتراض به فساد دربار صدها شعار کنایه آمیز یا طنز را طرح کردند، بلکه با طرح شعارهای اخلاقی به جنگ رژیم آمدند و معتقد بودند با رفتار اخلاقی یا ترویج ارزش های دینی، نهضت ادامه می یابد و رژیم ساقط خواهد شد. آن ها تصمیم گرفته بودند که برای همیشه رژیم فاسد پادشاهی را به زباله دانی تاریخ بفرستند. آنها هیچ بقایایی از نظام مشروطه سلطنتی حتی با پسوندهای ملی و غیره را حاضر نبودند تحمل کنند. شاه شاپور بختیار را به توهم اینکه یکی از رهبران جبهه ملی است و می تواند مردم را فریب داده و آتش انقلاب را خاموش کند به نخست وزیری انتخاب کرد. اما بختیار به اندازه کافی نقطه ضعف داشت که سر از شعارهای مردم درآورد:

ای شاه بی غیرت

بگیرد جان تو ملت

ولی آهسته آهسته (۲)

بختیار بی غیرت

بگیرد جان تو ملت

ولی آهسته آهسته (۲)

ز خلق ایران هشدار

به شاهپور بختیار

تاجر سرمایه دار

ناجی شاه خونخوار

نمی دهیم اختیار

مرگ به هر سازشکار

و با پررنگ‌تر شدن انقلاب و رهبریت اما خمینی، موج قوی‌تری از شعارها پیدا شد:

ای خمینی تویی رهنمای ما (۲)

رهبر زنده و با وفای ما

برلیم این سرود برخمینی درود (۲)

مرگ بر بختیار نوکر جیره خوار (۲)

می کشیم ما همه انتظار تو (۲)

می کنیم جملگی جان نثار تو

برلیم این سرود برخمینی درود (۲)

مرگ بر بختیار نوکر جیره خوار (۲)

Copyright <http://aideoen.ir>

تحلیل آماری شعارهای انقلاب

یکی از مباحث اساسی و چالش برانگیز در قالب بررسی هر انقلابی، بحث اهداف آن انقلاب است. آیا اساساً انقلاب‌ها در جستجوی اهدافی شکل گرفته‌اند و یا می‌توان برای آنها پس از گذشت مدت زمانی از تاریخ وقوعشان اهدافی متصور شد؟ این پرسش، مسأله‌ای است که در مورد انقلاب اسلامی نیز بسیار روشن و جدی خود را نشان می‌دهد، گرچه در موضوع انقلاب اسلامی وجود دو نکته مهم و اساسی، جایگاه و اهمیت بحث را متفاوت می‌کند؛ یکی از این نکات، فرهنگی بودن این انقلاب و تکیه آن بر اهداف مشخصی از جنس باور و اندیشه است که بنا به ادعای بسیاری از انقلابیون و تحلیلگران از ویژگی‌های شاخص انقلاب سال ۱۳۵۷ ایران است و نکته دوم پای‌بندی آن بر راهکارهای مبتنی بر فرآیندهای جمعی و مردمی، به جای جنگ و لشکرکشی است که این امر بیشتر در قالب شعارها خود را نشان می‌داد. راههای مختلفی برای برآورد اهداف انقلاب‌ها، از جمله انقلاب اسلامی، وجود دارد؛ یکی از این راه‌ها بررسی شعارهای انقلاب است که می‌توان براساس تحلیل محتوای این شعارها اهداف انقلاب را مورد ارزیابی قرار داد.

شعار در تعریف رایج عبارتی است که موزون باشد، دارای پیام انقلابی باشد، ارزیابی و نگرشی در آن نهفته باشد و نهایتاً ارزش‌محور باشد. منابع دست‌رس به شعارهای انقلابی غالباً فرهنگ عامه مردم و جریان‌های سیاسی و فکری هستند؛ حال آن‌که دیوار نوشته‌ها، که منابع خام و خاموش شعارها هستند، را از یاد نباید برد.

اطلاعات آماری این بخش، غالباً از منبع^۲ و منبع^۳ تهیه شده‌اند. زمان گردآوری این شعارها در این روش باید زمان قابل قبولی می‌بود که در منبع اول، مقطع زمانی چهار ساله از مهر ۱۳۵۶ تا شهریور ۱۳۶۰ انتخاب شده است چرا که به نظر می‌رسد در این مقطع، هنوز انقلاب در جریان بوده و کاملاً مستقر نشده است. در منبع دوم این زمان از آذرماه ۱۳۵۸ تا اسفندماه ۱۳۵۸ بوده است. تعداد شعارهای مورد بررسی در منبع اول ۴۰۰۰ و در منبع دوم ۶۰۰ عدد می‌باشد. با جمع‌آوری و دسته‌بندی شعارها، به‌طور کلی می‌توان آن‌ها را در ۵ محور اصلی تقسیم‌بندی کرد که این طبقه‌بندی تلفیقی از دسته‌بندی‌های رایج شعارها و دسته‌بندی خاص انقلاب ایران است:

۱. **شعارهای مربوط به اوضاع سیاسی اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی قبل از وقوع انقلاب.** این دسته از شعارها از آغاز انقلاب و حتی قبل از آن به‌طور رسمی در تجمعات قانونی و از طریق بیانیه‌های رسمی و حتی در رسانه گروهی مطرح می‌شوند که بر اصلاحات و تغییرات جزئی در ماهیت نظام سیاسی تاکید دارند. در انقلاب اسلامی ایران، این دسته از شعارها حدود ۲۰٪ از کل شعارهای مورد بررسی را تشکیل می‌داده است.

۲. **شعارهای مربوط به چگونگی سرنگون کردن حکومت که همزمان با اوج گرفتن حرکت انقلابی سر داده می‌شوند، ماهیت سلبی دارند و خواهان از بین رفتن رژیم سیاسی حاکم هستند**

۳. **شعارهایی که در حین و پس از به قدرت رسیدن انقلابیون مطرح می‌شود که ماهیت ایجابی دارند و بر تشکیل یک نظام سیاسی مطلوب تاکید دارند در تظاهرات سر داده می‌شود.** در فواصل مختلف حرکت انقلابی

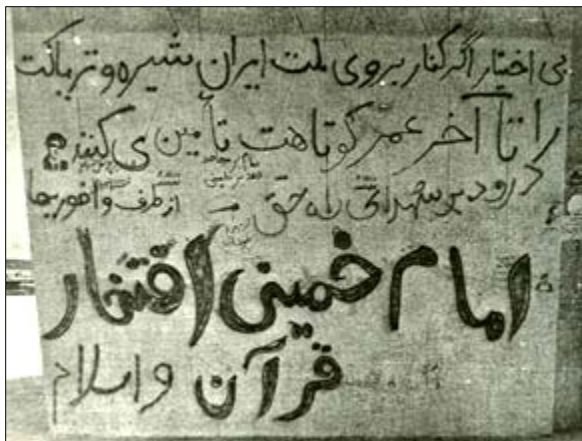
^۱ پناهی، محمدحسین؛ *جامعه‌شناسی شعارهای انقلاب اسلامی*، مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر، ۱۳۸۳.

^۲ بزرگ‌زاده شهدادی، نفیسه و فرهادی آردکپان، امرالله؛ «دیوارنوشته‌های انقلاب»، مجله نامه نور، شماره ۶۷، بهمن ۱۳۵۸.

نیز شعارهایی که بر نحوه مبارزه تا پیروزی حرکت و انسجام و تقویت پایگاه رهبری تاکید دارند، مورد توجه انقلابیون قرار می گیرد.

۴. **شعارهای مربوط به اهداف، ارزشها و آرمانهای انقلاب** حدود ۱۸٪ از کل شعارها را به خود اختصاص داده بودند. یک دسته‌بندی درونی نشان می‌دهد که اهداف و ارزشهای سیاسی انقلاب ۳۶٪ از شعارهای این دسته، اهداف و ارزشهای فرهنگی ۴۹٪ و اهداف و ارزشهای اقتصادی تنها ۵٪ از این شعارها را به خود اختصاص می‌دادند و این در حالی است که شعارهای مربوط به مبارزه و شیوه‌های مربوط به تحقق اهداف انقلاب، ۱۰٪ از این شعارها را شامل می‌شوند.

۵. **شعارهای اختصاصی** که بیش‌تر در اواخر انقلاب رایج شدند و به سه دسته‌ی شعارهای مربوط به ۳ زیردسته تقسیم می‌شوند:

ا. شخصیت‌های انقلابی

ب. شعارهای مربوط به نظامها و شخصیت‌های بین‌المللی و جنبش‌های موجود در سایر کشورها

ج. شعارهای مربوط به جامعه مطلوب و آرمانی

به تعبیر دکتر پناهی، اگر توزیع و تکرار شعارها را مبنا قرار دهیم، مشخص می‌شود که مهم‌ترین هدف انقلاب، در واقع اهداف و ارزش‌های فرهنگی آن است و در این راستا، اهداف و ارزش‌های سیاسی در اولویت بعدی قرار گرفته و در نهایت اهداف و ارزش‌های اقتصادی اولویت بسیار پایینی از خواسته‌های مردم در شکل‌گیری انقلاب اسلامی سال ۵۷ را به خود اختصاص داده است.

البته تفاسیر مختلفی از این آمارها می‌توان ارائه داد، اما یک تفسیر همان است که مهم‌ترین هدف انقلاب اسلامی، براساس آرمان‌های فرهنگی شکل گرفته و در واقع مردم یا انقلابیون بیش از هر چیز از وضعیت نامطلوب فرهنگی برآشفته بودند و آن را غیرقابل تحمل می‌دانستند. آنها در مرحله بعدی، به وضعیت سیاسی و نامطلوب رژیم توجه داشتند و می‌خواستند درصدد تغییر آن برآیند و در واقع نظام سیاسی مناسب‌تری را جایگزین کنند اما به نظر می‌رسد اهداف اقتصادی چندان مورد توجه مردم نبوده‌اند که شاید بتوان یکی از علل این امر را به وضعیت نه چندان بگرنج اقتصادی مردم در آن دوره، مربوط دانست. با این حال، نگاهی به ارزش‌های اقتصادی مطرح در زمان انقلاب، در قالب شعارهایی که بیان می‌شد، نشان می‌دهد نفی فقر و محرومیت‌های اقتصاد و حمایت از طبقات محروم در اولویت نخست و مخالفت با سرمایه‌داری و طبقات مرفه در اولویت بعد، مهم‌ترین اهداف اقتصادی شکل‌گیری انقلاب اسلامی بوده است.

اگر به اهداف و ارزش‌ها فرهنگی انقلاب نگاهی بیافکنیم، متوجه می‌شویم علاوه بر این که این ارزش‌ها مهم‌ترین آرمانهای انقلاب را در برمی‌گرفته‌اند، شعارهای مطرح آنها، ارزش شهادت و جانبازی (۴۱٪)، اهمیت دین اسلام و ضرورت

توجه به آن (۳۱٪)، ارزش حجاب اسلامی (۶٪) اسطوره‌های اسلامی (۱۶٪) و سایر ارزش‌ها و هنجارهای اسلامی (۴٪) را شامل می‌شود.

از سوی دیگر، آزادی‌ها و حقوق سیاسی با ۲۶٪ حجم قابل توجهی از شعارها یا به عبارت دیگر، آرمان‌ها و اهداف سیاسی را در آن دوره به خود اختصاص می‌دادند که این نشان می‌دهد بحث آزادی سیاسی و حقوق سیاسی، از مهم‌ترین خواسته‌های مردم انقلابی سال ۱۳۵۷ بوده است. توجه مردم به مقوله آزادی‌ها و حقوق سیاسی، نشانه توجه خاص آنها به لزوم آزادی شهروندان به عنوان مهم‌ترین خواسته سیاسی آن زمان بود و با بررسی شعارها مشخص می‌شود انقلابیون جمهوری اسلامی را به عنوان بستری برای تحقق آزادی و حقوق سیاسی خود مد نظر داشتند. مقوله‌هایی همچون برقراری جمهوری اسلامی و برقراری حکومت اسلامی، نهادهای سیاسی، حقوق و ارزش‌های سیاسی، آزادی و مشارکت سیاسی، مهم‌ترین آرمان‌های سیاسی شعارها بوده‌اند. با این حال، ۲۱ درصد از شعارهای اهداف سیاسی مربوط به آرمان برقراری جمهوری اسلامی بوده در حالیکه ۶ درصد آن مربوط به برقراری حکومت اسلامی بوده است.

از تجزیه و تحلیل شعارها معلوم می‌شود که مردم می‌دانستند چه چیزی را به طور مشخص نمی‌خواهند، شاه، پادشاهی، اختناق و ساواکی و غیره نمی‌خواهند، در عین حال می‌دانستند که به صورت کلی چه چیزی می‌خواهند. مثلاً آزادی بیان، مشارکت سیاسی، جمهوری اسلامی و استقلال می‌خواهند. اما شاید نمی‌دانستند جزئیات مطالبات کلی آنها چیست و اصولاً چنین انتظاری نباید داشت که جزئیات برای مردم کاملاً روشن باشد.

از تحلیل شعارها روشن می‌شود که انقلاب اسلامی ایران خشونت آمیز نبوده است و بکارگیری خشونت برای سرنگونی نظام محور اصلی شعارها نبوده است. تعداد شعارها در انقلاب اسلامی ایران نسبت به سایر انقلاب‌ها زیاد است و شاید دلایل متعددی موجب چنین امری شده باشد مثل اینکه فرهنگ ما فرهنگ شفاهی است و یا اینکه ما تمایل به ادای مطالب به صورت موزون داریم. به هر حال شعارها در انقلاب ما جایگزین مبارزه مسلحانه شدند.

ارزش ادبی/هنری شعارها و دیوار نوشته‌های دوران انقلاب اسلامی

با بررسی شعارهای دوران انقلاب می‌توان گفت آنان که شعارها را سر می‌دادند و یا آن‌ها را بر دیوار می‌نوشتند از مردم تحت ستمی بودند که به فغان آمده بودند و نفرت‌شان را با شعارها و نوشته‌های‌شان بیان می‌کردند، این شعارها، که برخی از آن‌ها در پی خواهد آمد، برگرفته از نگرش‌ها و باورهای دینی، اعتقادی و بومی و عامیانه مردم بود.

ارزش نگرش ادبی شعارها وقتی بیش‌تر می‌شود که در می‌یابیم شعارهای موزون و خلاقانه نه‌تنها ماندگاری بهتری در اذهان دارد، بلکه باعث تحریک حس انسجام شعاردهندگان شده و تأثیر درونی زیادی می‌گذارد.

از آن‌جا که آن‌چه در این مقاله مورد بررسی قرار خواهد گرفت شعار است نه شعر، کاملاً با اصول و عنصرهای ادبی و شعری مطابقت نمی‌کند و در بسیاری موارد وقتی از ارزش ادبی و هنری آن سخن به‌میان می‌آید، دقیقاً به معنای ارزش هنری و ادبی شعر و متون ادبی نیست. با این وصف، در این بخش شعارها و دیوارنوشته‌ها را از نظر آهنگ و موسیقی، سبک‌شناسی ادبی، درون‌مایه و گونه‌شناسی تحلیل می‌کنیم.

الف) آهنگ و موسیقی در شعارها

از آن‌جا که شعارها را مردم دسته‌جمعی و یک‌صدا می‌خواندند نوعی وزن و آهنگ در شعارهای‌شان به چشم می‌خورد:

سکوت هر مسلمان، خیانت است به قرآن

این شعار دارای وزن مفاعیلن فعولن است و «مسلمان» و «قرآن» نیز هم‌قافیه‌اند.

در بهار آزادی، جای شهدا خالی، راه شهدا باقی

نه سازش سیاسی، نه قانون اساسی، به گفته خمینی، جمهوری اسلامی

این شعار دارای ریتم خاصی است، تکرار «س» در آن ایجاد «موسیقی حرف» کرده‌است. تکرار «س»، «هیس» و امر به سکوت را به ذهن متبادر می‌کند که خطاب به دشمنان است و آنان که خواهان سازش‌اند.

خون رنگین بهتر از زندگی ننگین است

چون دیوار نوشته است نه شعار، دارای وزن نیست؛ اما تکرار «ن» در آن ایجاد موسیقی کرده‌است.

ب) سبک‌شناسی شعارها

۱- تشبیه

ای شاه دم بریده، زمان قدرت مردم رسیده

مردم «به تشبیه مضمّر یا پنهان»^۴ شاه را سگ می دانند. سگ با دمش برای اربابش چاپلوسی می کند؛ امریکا یا ارباب شاه بوده است. دم او (قدرتش) توسط مردم بریده شده است و دیگر توان تملق در برابر امریکا را ندارد. مردم با از بین بردن او، خود حاکم بر سرنوشتشان شده‌اند.

در بهار آزادی، جای شهدا خالی

بهار آزادی، تشبیه بلیغ است که از هنری‌ترین انواع تشبیه به شمار می‌رود؛ زیرا وجه شبه و ادات تشبیه در آن حذف شده‌است و تامل و درنگ خواننده را برای درک معنا می‌طلبد. بهار پس از زمستان به معنای نمادین ظلم و بیدادگری است. بهار، فصلی است که مردم از تازیان‌های سوز سرما در امان‌اند. دیگر مردم از ترس سرما خود را در لباس‌ها پنهان نمی‌کنند. «آزادی» همچون بهار است. در بخش دوم این شعار، «جای شهدا خالی»، نیز تشبیه زیبایی وجود دارد (تشبیه مضمّر)؛ بهار همراه با گل‌ها و گیاهان است، اصلاً لازمه‌ی بهار، گل است. هنگامی که می‌گویند جای آن‌ها خالی است یعنی نیستند و حتماً می‌بایست می‌بودند و گرنه بلافاصله پس از ذکر «بهار» نام‌شان برده نمی‌شد، پس به تشبیه مضمّر آنان گل هستند.

۲- تلمیح

پرسنل هوایی، حر زمان ما شد

در این شعار، پرسنل هوایی به حر تشبیه شده‌اند. تلمیحی تاریخی و مذهبی در این شعار وجود دارد؛ «حر» از فرماندهان سپاه یزید بود که به قصد جنگ با امام حسین علیه‌السلام به میدان آمده بود؛ اما به خواست خداوند از سپاه کفر بیرون آمد و به سپاه امام حسین علیه‌السلام پیوست و از این رو نماد آزادگی شد. پرسنل هوایی نیز در ابتدا در خدمت «سپاه شاه» (یزید) بودند و سپس به مردم پیوستند؛ ژرف ساخت این تشبیه و تلمیح این است که شاه هم‌چون یزید است و امام خمینی پیرو امام حسین علیه‌السلام.

ج) درون‌مایه‌های ادبی شعارها

۱- زبان گفتار و عامیانه مردم

این مهم در شعارهایی به چشم می‌خورد که برخاسته از نوعی بیان صمیمی است.

اگر آقا دیر بیاد، مسلسل‌ها بیرون میاد

مردم در این‌جا، «آقا» امام خمینی(ره) را از خودشان می‌دانند سپس به جای زبان رسمی زبان روزمره را به کار می‌برند.

نمزم بارون میاد، خمینی تهرون میاد

در این‌جا نیز زبان و گفتار عامیانه به کار برده شده است. مردم باران را رحمت خداوند می‌دانند. امام خمینی نیز چون باران است. ژرف ساخت شعار چنین است: تهران چون باغی است، باغی بی برگ و بار؛ باران بهاری فرا رسیده است. با بارش باران، گلها و گیاهان می‌رویند و همه جا را عطرآگین می‌کنند. امام خمینی نیز چون گل است که پس از باران رحمت الهی چون گل از باغ تهران می‌روید، در ضمن براساس سنتی دیرینه، ایرانیان پیش از آمدن میهمانی عزیز که

^۴ برای دیدن تعریف تشبیه مضمّر با پنهان رک. دکتر میر جلال الدین کزازی؛ بیان، چاپ اول، (تهران: نشر مرکز، ۱۳۶۸) ص ۷۶

انتظار آمدنش را دارند زمین را آب و جارو می کنند، در این جا نی گویی خداوند باران رحمتش را برای ورود امام بر شهر تهران پاشیده است.

ملای رومی در شعری به این سنت اشاره می کند:

آب زنید را، هین که نگار می رسد / مژده دهید باغ را، بوی بهار می رسد

۲- انعکاس اوضاع جامعه در شعارها

توپ، تانک، فشفشه، این شاه باید کشته شه

این شعار متناسب است با حال و هوای روزهای مبارزه با شاه. ارتش شاه با توپ و تانک در خیابان ها به جنگ مردم بی سلاح و بی دفاع آمده بود. مردم خواهان کشته شدن و اعدام شدن شاه هستند در این شعار بیان می کند. مردم می گویند شاه با توپ و تانک. قدرت نظامی به جنگ مردمی برخاسته است که تجهیزات او را ندارند و حداکثر سلاح گرم شان در برابر او فشفشه است، پس چنین شخص ناجوان مردی باید از صفحه روزگار پاک شود.

این شعارها ناخواهگاه از درون مردم جوشیده است و ممکن است خود آن ها چندان از معنای شعارهاشان آگاه نباشند، اما آن گاه که این شعارها به زیر ذره بین نقد و تحقیق ادبی قرار می گیرد معنای پنهان و منشا آن ها آشکار می شود.

۳- بیان نمادهای دینی

هر کس که عدالت خواه است، از قتل حسین آگاه است

حسین (ع) در این جا نماد حقیقت خواهی، ایثار و شهادت و مظلومیت است و نمادی دینی و مذهبی است.

تا خون مظلومان به جوش است، آوای عاشورا به گوش است

در این جا عاشورا نماد دینی است و معنای آن از زمان و واقعه ای در هزار و چندصد سال پیش فراتر رفته است و الگوی هر زمانی شده است که مظلومان در برابر ظالمان می ایستند و تنها به هدف می اندیشند و از انبوهی شمار دشمنان نمی هراسند. گویا عاشورا چون بانگ مردانگی و غیرتی است که از آن زمان، همواره در حال نواخته شدن است و آزادگان را به پیروی از خود می خواند.

د) گونه شناسی ادبی شعارها

۱. دلالت های ثانوی جملات^۵

ای شیعیان، شاه فنا می شود، رهبر ما روح خدا می شود

این جمله، جمله ای خبری است؛ اما مراد از خبر در این جا خود خبر نیست بلکه دلالت ثانوی آن مراد است که عبارت است از بیان آرزو و مژده دهی.

تا شاه کفن نشود، این وطن نشود

^۵ در این باره ر.ک. دکتر سیروس شمیسا، معانی، چاپ دوم، تهران، نشر میترا، ۱۳۷۳، ص ۶۵ به بعد

این جمله نیز خبری است؛ اما منظور از آن خبر نیست، بلکه لازم خبر مراد است که در این جا تشویق و برانگیختن مردم به مبارزه علیه شاه است.

ارتش اینجا تهران است، دشمن نیاوران است

دلالت ثانوی این جمله خبری آگاه گردانیدن، شرمنده ساختن ارتش و تبیین راه است.

مردم چرا نشستین؟ نکنه که شاه پرستین

جمله، پرسشی است؛ اما معنای ثانوی و پنهان آن «نهی» است. شعاردهندگان از مردم می پرسند چرا نشسته اید؟ مراد آنان از این پرسش، گرفتن پاسخ نیست بلکه به آنان می گویند که برخیزید. امر توبیخ و ملامت نیز در آن نهفته است.

۲- شوخی و طنز

ای بختیار شیره کشن تو هم برو مراکش

مراکش کشوری است که شاه به آن جا گریخته بود و با شیره کش نوعی هماهنگی موسیقایی دارد و از طرف دیگر، مراکش را نیز به ذهن متبادر می کند که در تناسب با شیرهای معتاد بودن بختیار است. این گونه ظرافت ها از زبان طنز مردم کوچه و بازار نشأت گرفته است.

استکان طلایی، فرح رفته گدایی

طلایی و گدایی با یکدیگر تناسبی ندارند و تنها برای آهنگین شدن در کنار هم آمده اند.

پفک نمکی شوره، نخست وزیر کوره

این است شعار بختیار، منقل و وافور بیار

شایان ذکر آن است که در برخی شعارها پیوند زبان ادبی با زبان عامیانه ایجادگر طنز بوده است که برخی نمونه های آن در پی می آید.

گل های زهرا همه پرپر شده، این بختیار خر بوده خرتر شده

این است شعار ملت، اسهال گرفته دولت

زن ها به ما پیوستند بی غیرت ها نشستند

۳- روی کرد عالمانه و فکورانه برخی شعارها

سکوت هر مسلمان خیانت است به قرآن

مکتبی که شهادت دارد اسارت ندارد

درخت انقلاب به خون احتیاج دارد

به ظلم طاغوتیان، به جور فرعونیان، یا حجه بن الحسن عجل علی ظهورکن

ای زن به تو از فاطمه این گونه خطاب است، ارزنده ترین زینت زن حفظ حجاب است

استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی

شعارهای انقلاب معمولاً خودجوش بوده‌اند و مردم ایران به دلیل قریحه و ذوق سرشارشان آن شعارها و دیوارنوشته‌ها را می‌ساختند، اما در میان این شعارها و دیوارنوشته‌ها یک شعار محوری و متعلق به همه ملت ایران است: «استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی». این شعار هم در قانون اساسی ذکر شده است و هم به عقیده‌ی اکثر مردم، شعار جاودانه‌ی انقلاب خوانده می‌شود. از این رو، تفسیر این شعار، نکات مهمی را روشن می‌کند.

استقلال پاسخی به بحران هویت

اولین نیاز جامعه، نیاز به هویت است. از مقطعی به بعد، مردم گمان کردند که ایرانی هویت ندارد و کشور ایران، حداقل نیمه مستعمره است. بعد از ۲۸ مرداد، مردم احساس کردند که شاه عروسک خیمه شب بازی دست آمریکا است و آمریکا است که او را می‌چرخاند. در واقع، ایرانی هویت نداشت و یک قشر ممتاز و دربار وابسته به غرب بر آن حکومت می‌کرد و مردم را به امان خدا رها کرده بودند. در چنین شرایطی ملت احساس می‌کرد که رعیت است، یعنی شهروند نیست.

هیچ جامعه‌ای با رعیت ساخته نمی‌شود؛ با رعیت، تنها می‌توان نظام سفارشی ساخت و رعیت، ارباب و خدایگان می‌خواهد. مجموعه شهروندان می‌توانند جامعه بسازند و هویت جامعه مربوط به «شهروند» است. اگر شهروندان سرکوب شوند، بحران هویت ایجاد می‌شود و استقلال‌طلبی پاسخی به بحران هویت ملی است.

تقریباً در همه کشورهای مستعمره جنگ‌های استقلال‌طلبانه رخ می‌دهد. شوروی فرو پاشید چون جمهوری خواهان به دنبال هویت بودند. هویت زیر یوغ استعمار معنایی نداشت. از زمانی که مردم ایران احساس بحران هویت کردند، یعنی از زمان کودتای سید ضیاء و بخصوص بعد از کودتای ۲۸ مرداد، بحران هویت در ساختار سیاسی ما به صورت بحران خفته نهادینه شد؛ بحرانی که پاسخی جز استقلال نداشت.

آزادی، پاسخی به بحران مشارکت

نیاز به مشارکت در تعیین سرنوشت خود، نیاز دیگر جامعه است. آزادی پاسخی به بحران مشارکت است و بعد از انقلاب شاهد درخواست مشارکت جامعه در تعیین سرنوشت خویش بودیم. یکی از نشانه‌های هر انقلابی، گسترش دولت بعد از انقلاب است که در ایران هم این اتفاق افتاد. بعد از انقلاب، دولت بیش از سه برابر گذشته شد و نهادهایی مثل بسیج و سپاه در کنار ارتش، کمیته‌ها در کنار شهربانی، جهاد سازندگی در کنار وزارت کشاورزی و کمیته امداد در کنار سازمان بهزیستی تشکیل شد.

میل به مشارکت عاملی برای باز شدن دولت است و این مختص انقلاب ما نیست و به همه انقلاب‌های دنیا مربوط می‌شود. مردم می‌خواستند مستقیماً مشارکت داشته باشند. از نظر آنها، قدرت دولتی سابق فاسد بود و فرصت برای بازسازی ساختارهای قبلی کم بود؛ لذا تشکیل نهادهای دولتی جدید ناگزیر می‌نمود و به همین خاطر دولت حجیم شد.

جمهوری پاسخی به بحران مشروعیت

جمهوریت پاسخی به بحران مشروعیت بود. شاه خود را نماد خدا روی زمین و ظل‌الله می‌دانست و قانون اساسی مشروطه هم گفته بود که سلطنت موهبتی است الهی که از ناحیه مردم به شاه تفویض می‌شود. لذا مردم احساس

می‌کردند که نقشی در مشروعیت‌بخشی به نظام مستقر ندارند. اوایل، رضاخان در مراسم محرم گل به سر می‌مالید، سینه می‌زد و محمدرضا پهلوی هم می‌گفت من نظر کرده‌ام و کمر بسته‌ام وقتی که می‌خواستیم از اسب بیفتیم حضرت عباس نجاتم داده است. هرچند که بعد از آن این بحث‌ها را رها کرد و دیگر چیزی نگفت. از سوی دیگر می‌گفت نژادش به کوروش و داریوش می‌رسد و نوعی ناسیونالیسم عجیب و غریب و رمانتیک را ترویج می‌کرد. شاه مشروعیتش را از مردم نمی‌گرفت، با پول نفت هم دیگر نیازی به مردم نداشت. پول نفت را می‌گرفت و خرج می‌کرد. شعار جمهوری این بود که مقامات در ایران وابسته به ملت باشند و این پاسخی به بحران مشروعیت بود.

باید توجه کرد که جمهوریت در شرایطی مطرح شد که ایران سرزمین شاهان بود و مردم ایران، ۲۵۰۰ سال با سلطنت خو کرده و نوع دیگری از حکومت را تجربه نکرده بودند. مشروطه، حکومت نصفه کاره بود و آنها شاه را از ترس کمونیست‌ها می‌پذیرفتند. در چنین شرایطی، امام (ره) جمهوری را مطرح کرد.

در زمان شاه چهار بحران هویت، مشارکت، مشروعیت و توزیع وجود داشت و تئوریسین‌های توسعه سیاسی معتقدند که اگر بحران‌ها در زمان خود حل نشوند، روی یکدیگر انباشته می‌شوند. این بحران‌ها تا زمان انقلاب انباشته شد و در نهایت به انفجار منتهی شد. این بحران‌ها در برخی جوامع به یاس و ناامیدی بدل می‌شود ولی جامعه ما به انقلاب شکوهمند اسلامی انجامید.

Copyright <http://aideo.ir/>

تأثیر شعارهای انقلاب اسلامی بر سایر ملل

تأثیرات انقلاب اسلامی ایران بر جنبش‌های سیاسی اسلامی معاصر، به تقلید شعارهای انقلاب اسلامی از سوی جنبش‌گران مسلمان برمی‌گردد؛ برای مثال، در سال ۱۳۵۸، شیعیان احساء در عربستان سعودی، برای نخستین بار مراسم زیارت عاشورا را در ملأ عام برپا کردند. شعار مردم مسلمان معترض ترکیه، قبل از کودتای ۱۳۵۹ آن کشور، «استقلال، آزادی و جمهوری اسلامی» بود. شهروندان کابل برفراز بام منازل خود فریاد «الله‌اکبر» سر می‌دادند، در

پلاکاردهای مسلمانان مصر شعار لاشرقیه و لاغربیه دیده شده است. مردم کشمیر در راهپیمایی دویست هزار نفری ۱۳۶۹ شعار «الله‌اکبر و خمینی رهبر» را مطرح کردند. جهاد اسلامی فلسطین بر آن است که فلسطینی‌ها همان شعارهایی را سر می‌دهند که انقلاب اسلامی منادی آن بود. آنها فریاد می‌زنند: لاله‌الاله، الله‌اکبر، پیروزی از آن اسلام است. در واقع، آنها شعارهای قوم‌گرایی و الحادی را به یک سو انداختند و شعارهای انقلاب اسلامی را برگزیدند. در سال‌های ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۹ در خیابان‌های کیپ تاون آفریقای جنوبی ندای الله‌اکبر، بسیار شنیده شد. این، یادآور و مؤید این کلام رهبری انقلاب است که «فریاد الله‌اکبر مردم الجزایر بر پشت بام‌ها درس گرفته از ملت انقلابی ایران است».

همچنین شعرنویسی به شیوه مبارزان انقلابی ایران مورد توجه جنبش‌گران مسلمان است. به عنوان مثال، مردم مصر در مخالفت با رژیم مبارک، شعارهای لاله‌الاله، محمد رسول‌الله (ص) و آیات قرآن را بر روی شیشه اتومبیل می‌نویند. در نجف، شعارهایی از قبیل «بله به اسلام» و «نه به عفلق» بر روی دیوارها نوشته می‌شد. در انتفاضه ۱۵ شعبان ۱۳۷۰ عراق، شعار «النجدی یا ایران» به چشم می‌خورد. علاوه بر آن، اعلامیه‌ها، سخنرانی‌ها و پوسترها به شکل مشابه آنچه در ایران اتفاق افتاد، در کشورهای اسلامی چاپ و انتشار می‌یابد. هنوز در منطقه شیعه نشین بیروت؛ یعنی ضاحیه، شعارهای انقلاب اسلامی و تصاویر رهبری آن وجود دارد.

منابع و مآخذ

کلیه منابع اینترنتی در تاریخ ۱۳۸۶/۲/۱۸ قابل دسترسی بوده و داده‌های آن تاریخ مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

۱. ابطی، محمدعلی؛ «تحلیل آماری شعارهای انقلاب»، وب‌نوشت (سایت شخصی)، ۱۵ شهریور ۱۳۸۳. وب‌سایت:

<http://www.webneveshteha.com/weblog/?id=1141980828>

۲. آریایی، مریم (خبرنگار ایسنا)؛ «گفت‌گو با سعید حجاریان»، سایت خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا)، ۱۵ بهمن ۱۳۸۴. کد خبر: ۰۳۱۴۷-۸۴۱۱. قابل دسترسی از آدرس اینترنتی:

<http://www.isna.ir/Main/NewsView.aspx?ID=News-655824&Lang=P>

۳. بزرگ‌زاده شهدادی، نفیسه و فرهادی آردکپان، امرالله؛ «دیوارنوشته‌های انقلاب»، مجله نامه نور، شماره ۶۷، بهمن ۱۳۵۸. قابل دسترسی در سایت:

<http://rouzaneha.org/GahRouzaneh/Mozouee-Siassi.htm>

۴. پناهی، محمدحسین؛ «شهادت و ایثار در شعارهای انقلاب اسلامی»، ماهنامه فرهنگ و ایثار، سال دوم، شماره ۱۰، شهریور ۱۳۸۴، صفحه ۴۰. قابل دسترسی در سایت اینترنتی:

<http://magiran.com/magtoc.asp?mgID=3445&Number=10>

۵. پناهی، محمدحسین؛ جامعه‌شناسی شعارهای انقلاب اسلامی، مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر، ۱۳۸۳.

۶. «شعارهای انقلاب، آمیزه‌ای از ادبیات، هنر و حماسه»، از مجموعه مقالات ده فجر پایگاه اطلاع‌رسانی بنیاد اندیشه اسلامی. موجود در وب‌سایت:

<http://www.e-resaneh.com/Fajr/articles/shoarhayeh%20enghelab.htm>

۷. تحلیل جامعه‌شناختی شعارهای انقلاب اسلامی ایران، بولتن گزارشی-تحقیقی سایت خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران (ایرنا)، ۲۹ تیر ۱۳۸۳. قابل دسترسی در سایت:

<http://news.irna.net/persian/bulletinlist.asp?mixid=86&abbr=bgt&custom=2&all=1>

۸. خسروی، بهناز؛ «اهداف انقلاب اسلامی و چالش‌های آن در دهه‌ی سوم»، مجله اینترنتی فصل نو، سال اول، ۲۲ بهمن ۱۳۸۴. قابل دسترسی از سایت:

http://www.fasleno.com/archives/print_000700.php

۹. دهشیری، محمدرضا؛ علوم سیاسی جمهوریت و شعارهای انقلاب اسلامی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی.

۱۰. سایت اینترنتی تبیان؛ «فرهنگ زمینه‌ساز سیاست»، بخش جامعه و سیاست، ۱۳۸۵. آدرس اینترنتی:

<http://old.tebyan.net/Teb.aspx?nId=26676>

۱۱. سبزه‌کار، علیرضا؛ بررسی نقش ایدئولوژی‌ها در انقلاب اسلامی با تکیه بر تحلیل محتوای شعارهای انقلاب، پایان‌نامه رشته جامعه‌شناسی، کتابخانه دانشگاه تربیت مدرس. شماره پایان‌نامه: الف ۱۰۷ / ۳۲۳۷.

۱۲. فرهنگ شعارهای انقلاب اسلامی، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، تهران، ۱۳۷۹. قابل دسترسی در سایت:

<http://www.irdc.ir/book.asp?id=170>

۱۳. ممیز، مرتضی؛ تصاویر دیوارنویسته‌های انقلاب، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۴. قابل دسترسی در سایت مجله‌ی رنگ:

<http://www.rangmagazine.com/?type=dynamic&lang=1&id=739>

۱۴. نامدار، زهرا؛ «شعور تاریخی ملت ایران در شعارهای انقلاب اسلامی»، روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۲ بهمن ۱۳۸۵، شماره مسلسل ۷۹۷۹، صفحه ۶. قابل دسترسی در سایت:

<http://www.barnameh-budjeh.com/npview.asp?ID=1335898>

۱۵. نمازجمعه‌ی تاریخ ۱۳۷۹/۱۱/۲۱ شمیرانات، خطبه‌ی اول: تحلیل عنصر پایداری و ناپایداری در شعارهای انقلاب. قابل دسترسی در سایت:

<http://www.faraz.ir/ViewArchive.aspx?ID=105>